

ВІДГУК

на дисертацію Максимчука Івана Миколайовича на тему «Огляд місця події під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Кримінальні правопорушення, що пов'язані з незаконним обігом отруйних речовин, на жаль, є досить поширеними як в Україні, так і в інших державах. Їхня підвищена суспільна небезпека полягає не тільки в порушенні встановлених правил обігу відповідних речовин, а і у створенні умов для заподіяння шкоди життю та здоров'ю людей. Як засвідчує правоохоронна практика, особливо небезпечні отруйні речовини нерідко застосовують організовані злочинні угруповання і навіть спецслужби деяких авторитарних режимів для вчинення терористичних актів, політичних вбивств та інших протиправних посягань.

Здійснений здобувачем аналіз даних офіційної статистики щодо реєстрації та досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 321 КК України, засвідчує, що такі діяння є досить поширеними, а отже, криміналістика повинна забезпечити правоохоронців дієвими рекомендаціями щодо їх розкриття, розслідування та запобігання.

Науковці вже приділяли певну увагу проблематиці досудового розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом небезпечних матеріалів і речовин. Це, зокрема, дисертаційні дослідження О.В. Кузнецової, А.В. Швеця, В.О. Вацюка, а також наукові публікації О.Ю. Татарова та Д.М. Мірковця та інших авторів. На належному науковому рівні розроблено і загальні організаційні й тактичні засади огляду місця події. Водночас комплексного монографічного дослідження саме тактики огляду місця події за фактами виявлення отруйних речовин до цього часу не проводилось.

Викладені обставини підтверджують, що обрана І.М. Максимчуком тема наукового дослідження є достатньо актуальною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Результати дослідження, проведеного І.М. Максимчуком, видаються обґрунтованими, оскільки в роботі комплексно досліджено правовідносини, що виникають у діяльності правоохоронних органів при проведенні огляду місця події під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин. При цьому використано достатній для формування обґрунтованих висновків комплекс методів наукового пізнання. Зокрема для досягнення певних результатів дослідження застосовано систему загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема методи формальної логіки, порівняльно-правовий і системно-структурний методи, а також метод системного аналізу, соціологічний метод, методи моделювання і прогнозування.

Дисертація має достатню теоретичну і нормативну базу, оскільки автором було опрацьовано достатню кількість відповідних джерел. Також у ході дослідження було вивчено матеріали 54 кримінальних проваджень про незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, узагальнено результати опитування думок 103 слідчих і 97 працівників оперативно-розшукових підрозділів Національної поліції, які мали досвід розслідування цього виду злочину, проаналізовано статистичні дані Національної поліції та Генеральної прокуратури України, а також враховано особистий досвід практичної роботи автора. Тому емпірична база дисертації видається цілком достатньою.

Дослідження узгоджується із положеннями Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2021 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942; Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки, затвердженої розпорядженням Кабінету

Міністрів України від 25 жовтня 2017 року № 779-р; Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р.; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28).

Наукова новизна результатів дисертації визначається перш за все тим, що наукова праця І. Максимчука є одним з перших в Україні комплексних досліджень, в якому сформульовано та обґрунтовано низку теоретичних положень і практичних рекомендацій, які мають значення для розвитку криміналістичної тактики та методики розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин, а також для безпосередньо практичної діяльності правоохоронних органів. Низка теоретичних положень, висновків і рекомендацій мають наукову новизну і практичну значимість, чого в цілому достатньо для роботи такого рівня.

Так, здобувачем було поставлено та послідовно вирішено наступні завдання: проаналізовано стан наукових досліджень огляду місця події під час розслідування таких злочинів та нормативно-правове урегулювання обігу отруйних речовин; визначено місце огляду у системі слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин; з'ясовано поняття та систему криміналістичного забезпечення огляду місця події під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин; окреслено сутність організаційних засад підготовчого етапу огляду місця події враховуючи особливості роботи з отруйними речовинами; розкрито сутність робочого етапу огляду місця події та наведено систему тактичних прийомів, що доцільно застосовувати під час його проведення; охарактеризовано зміст заключного етапу огляду місця події та сформовано криміналістичні рекомендації щодо застосування ефективних способів фіксації

такої слідчої (розшукової) дії; висвітлено взаємодію слідчого з іншими суб'єктами при проведенні огляду місця події; розглянуто участь спеціаліста в огляді місця події під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин; виокремлено види судових експертиз, які слідчі призначають за результатами огляду місця події.

У цілому заслуговує на підтримку висновок дисертанта, що варто сформулювати визначення отруйних речовин, значуще для криміналістики. Він запропонував розуміти їх як речовини рослинного, тваринного і мінерального походження або продукти хімічного синтезу у твердому, порошкоподібному чи іншому стані, які призводять до ураження всіх живих організмів (людей, тварин, довілля), оскільки їх потрапляння в організм людини навіть у незначних дозах викликає тяжке отруєння (гостре чи хронічне) або смерть.

Відрізняються науковою новизною одержані у дисертації результати щодо криміналістичної класифікації отруйних речовин, а особливо визначення типового переліку високотоксичних хімічних речовин, які за останні десятиліття найчастіше використовуються в умисних кримінальних та суїцидальних інцидентах, диверсійних і терористичних актах.

Обґрунтованими видаються також і результати здійсненого дисертантом аналізу стану правового регулювання кримінальної відповідальності за діяння, пов'язані з незаконним обігом отруйних речовин, та запропоновані напрями усунення відповідних прогалин у законодавстві.

Суттєве теоретичне і практичне значення також мають висновки та пропозиції здобувача щодо класифікації місць події під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин, визначення змісту техніко-криміналістичного і тактико-криміналістичного забезпечення огляду місця події, детального розкриття змісту підготовчого, робочого та заключного етапів огляду місця події під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин, взаємодії слідчого з іншими суб'єктами в ході огляду місця події, використання допомоги спеціалістів і призначення судових експертиз за результатами огляду.

Істотне теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути підґрунтям для подальшого наукового аналізу й удосконалення положень криміналістичної тактики та методики розслідування кримінальних правопорушень, а також можуть бути використані у науково-дослідній сфері з метою поглиблення існуючих уявлень про засоби і методи розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин, що є основою для подальших наукових розробок; у практичній діяльності слідчих, прокурорів, оперативних співробітників, спеціалістів-криміналістів для підвищення ефективності оглядів місця події за фактами виявлення отруйних речовин і розслідування відповідних кримінальних правопорушень у цілому; в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного та правоохоронного профілів при проведенні навчальних занять з криміналістики та інших навчальних дисциплін, де вивчають положення криміналістичної тактики та методики, а також при підготовці підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій за криміналістичним напрямом.

Основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, висвітлено у 16 публікаціях за темою дослідження, з яких, зокрема, 5 статей наукових фахових виданнях, 1 методичні рекомендації, 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях, а також 4 публікації, які додатково демонструють результати дослідження.

У дисертації відсутні ознаки порушення академічної доброчесності.

Надаючи загальну позитивну оцінку роботі Івана Максимчука, слід вказати, що у дисертаційному дослідженні мають місце й окремі дискусійні положення, які потребують обговорення.

1. У підрозділі 1.2. «Огляд у системі слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин» дисертації автором надано детальний перелік видів огляду, які проводяться під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин. При цьому з'ясовано, що у таких провадженнях крім місця події,

об'єктами огляду можуть бути й інші об'єкти, зокрема речі, документи, комп'ютерні дані тощо. У зв'язку з цим постає питання щодо доречності розширення предмета дисертаційного дослідження не тільки оглядом місця події, а й іншими видами слідчого огляду.

2. У підрозділі 1.3. «Криміналістичне забезпечення огляду місця події під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин» дисертант диференціює техніко-криміналістичне і тактико-криміналістичне забезпечення цієї слідчої (розшукової) дії. Видається, що така авторська позиція потребує додаткових роз'яснень в контексті співвідношення змісту цих двох видів криміналістичного забезпечення огляду місця події.

3. У підрозділі 3.1. «Взаємодія слідчого з іншими суб'єктами при проведенні огляду місця події» дисертації розглянуто особливості співпраці слідчого з заінтересованими органами державної влади та місцевого самоврядування, працівниками ДСНС, СБУ, митними органами, підрозділами радіаційної, хімічної та біологічної розвідки, працівниками патрульної поліції, департаменту, забезпечення діяльності пов'язаної з небезпечними матеріалами, учасниками слідчо-оперативної групи. Як видається, варто додатково пояснити позицію автора щодо поняття взаємодії, її рівнів і співвідношення з такими категоріями, як співробітництво та координація зусиль, адже в криміналістиці широко прийнята концепція щодо керуючої ролі слідчого у взаємодії на стадії досудового розслідування.

4. У підрозділі 3.2. дисертації цілком слушно підкреслено, що під час огляду важливо виявляти й ідентифікувати отруйні речовини шляхом експрес-аналізу безпосередньо на місці події. Враховуючи, що цей напрям у практиці є одним із найбільш проблемним, а в науці малодослідженим, варто було б приділити більшу увагу розробленню пропозицій, спрямованих на його поліпшення, зокрема щодо доповнення кримінального процесуального законодавства та вдосконалення організаційних засад участі спеціалістів в проведенні огляд місця події у справах досліджуваної категорії.

5. Запропонований у підрозділі 3.3. типовий перелік судових експертиз, які

можуть бути призначені за результатами огляду місця події у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з незаконним обігом отруйних речовин, є досить повним і в цілому слушно ілюструє важливість виявлення та фіксації в ході огляду різних матеріальних слідів як об'єктів майбутніх експертних досліджень. При цьому автор правильно наголошує на труднощах із експертним дослідженням отруйних речовин у зв'язку з вадами класифікації експертиз і недостатнім технічним та методичним забезпеченням відповідних експертних досліджень. Проте видається, що в дисертанту варто більш чітко сформулювати власні пропозиції принаймні щодо шляхів удосконалення класифікації видів експертизи та експертних спеціальностей, за напрямками біологічних досліджень і досліджень матеріалів, речовин та виробів, що сприятиме виробленню пропозицій, спрямованих на подолання існуючих проблем.

Зазначені положення мають дискусійний характер і загалом не впливають на загальну позитивну оцінку Дисертації, не знижують цінності та достовірності основних наукових положень, висновків і рекомендацій, висловлених у рецензованій науковій праці. В цілому дисертація І.М. Максимчука, яка присвячена розробленню правових, організаційних і тактичних засад огляду місця події під час розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних речовин, виконана на достатньому рівні із застосуванням належних методів наукового пошуку, використанням репрезентативної теоретичної й емпіричної бази. Висока якість і змістовна цінність виконаного наукового дослідження дозволяє надати йому позитивний висновок.

Висновок

дисертація «Огляд місця події під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом отруйних речовин» є самостійним завершеним дослідженням, виконаним на належному рівні, що відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого

Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502), а також п. 10, 11 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор – Максимчук Іван Миколайович – заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – «Право».

Опонент

**професор кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної підготовки
факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Руслан СТЕПАНЮК